FÅGLAR I SÖRMLAND

Nr 2 1984 Årg 17

FÅGLAR I SÖRMLAND

Nr 2 Årg 17 1984 ISSN 0345-3820

Utges av

FÖRENINGEN SÖDERMANLANDS ORNITOLOGER (FSO)
Regionalavdelning av Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) och
Huvudman för Hartsö-Enskär fågelstation

Redaktör och ansvarig utgivare

Lennart Wahlén, Dagagatan 10 A, 154 00 Gnesta
Tel. 0158/10548 (hem) eller 0158/13000 (arb)

Redaktion

Lennart Wahlén

Periodicitet
Utkommer med 2 nummer per år

Prenumeration
Avgiften är 30:- per år och insättes på nedanstående bank- eller postgiro.
Medlemmar i FSO erhåller tidskriften gratis.

Medlemskap i FSO
erhålles genom att 40:- eller mer insättes på föreningens bank- eller postgirokonto.

Medlemskap i SOF
erhålles genom att gällande medlemsavgift insättes på postgiro 19 94 99 - 5 Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm. Ange födelseår.
1984 är medlemsavgiften 90:-, för ungdomar (födda 1963 och senare) dock endast 50:- och för familjemedlemmar 15:-.

Expedition

Sörmlands Ornitologer, c/o Claes Svedlindh
Åbylundsgatan 29, 582 36 Linköping. Tel. 013/144513

Bankgiro: 712-8457 Postgiro: 7 73 78 - 8

Adressändring
I samband med adressförändring och distributionsärenden kontaktas expedition.

INNEHÅLL
se omslagets baksida.

Omslag: Spillkråkan är en duktig bostadsbyggare som kan fortsätta att bygga enrummare. Knipor, pärlugglor och skogsduvor står i kö.
Foto: Jan Ring

Fåglarna i skogen – nu får de hjälp!

Leif Carlsson och Rolf Pettersson

Sedan tre år tillbaka har FSG:s skogsgrupp arbetat med en bok som har haft arbetsnamnet Praktisk faunavård i skogsbruket. Sedan Skogsstyrelsen uppmärksammat vilket bra redskap detta var, tog man på sig tryckning och layout. Därför kan vi nu presentera en tilltalande produkt om 64 sidor och med 79 färgfoton på skogsbiotoper och -fåglar.

Boken ingår i en serie om fauna- och floravård i skogsbruket - praktiska hänsyn. Titeln är "Skyddsvärda fågelbiotoper i södra Sveriges skogar".

Boken vänder sig naturligtvis till alla naturvårdsintresserade, men speciellt till dem som utför eller planerar olika former av skogliga åtgärder. Med detta menas ända från planerare och till skogsarbetare i processor eller med motorsåg i hand. Och från markberedning till slutavverkning.

Att som författare själva presentera sitt "verk" är mångfacetterat, samtidigt som det naturligtvis inkräktar på objektiviteten. Ändå känns det angeläget att försöka beskriva några av de "bottnar" vi upptäckt under arbetets gång.

Vad är det då för bok och vad innehåller den?

Ja, rent sakligt innehåller den naturligtvis inte så mycket nytt. Ämnet har som bekant behandlats tidigare, och ofta har det gjorts bra. Ändå tyckte vi att det saknades en betydelsefull länk, nämligen den som överför "budskapet" till dem som i praktiken utför skogsarbetet. Det är alltså som denna länk boken skall fylla en uppgift. Idén är att på ett lättbegripligt sätt och i koncentrerad form beskriva faunavård i praktiken.

Tjäderns framtid tryggas?
Foto: Tero Niemi

Fåglar i Sörmland 12(1984): 41-47

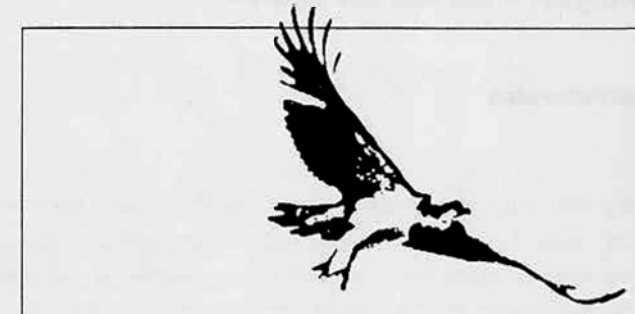

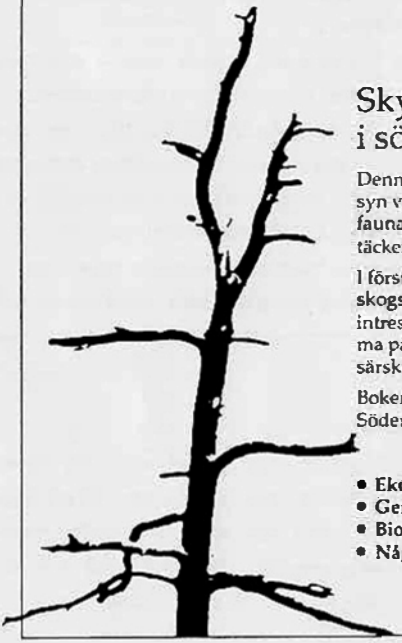

Skyddsvärda fågelbiotoper i södra Sveriges skogar

Denna bok är en praktisk handledning i faunahänsyn vid den vardagliga skogsskötseln, med fågelfaunan som utgångspunkt. Genom sin uppläggning täcker den även hänsynskrav för andra djurgrupper.

I första hand vänder sig boken till skoglig personal, skogsbrukare, naturvårdare och andra naturvårdsintresserade. Syftet är att göra läsarna uppmärksamma på biotoper, i Götaland och Svealand, som är särskilt värdefulla för faunan.

Bokens författare tillhör skogsgruppen i Föreningen Södermanlands Ornitologer.

- **Ekologi och faunahänsyn**
- **Generella hänsyn vid skogsarbete**
- **Biotoper – beskrivningar och rekommendationer**
- **Några fågelarter som påverkas av skogsbruk**

Kan beställas genom:

- Skogsstyrelsen, Läromedelsbeställningen, 551 83 JÖNKÖPING, Direktel. 036-19 25 47.
- Svenska Naturskyddsföreningen, Tel. 08-15 15 50.
- Sveriges Skogsvårdsförbund, Tel. 08-753 03 90.

Skogsstyrelsen

Utdrag ur boken: Omslagets baksida.

Generella hänsyn vid skogsarbete

Följande hänsyn bör kunna tillämpas utan föregående detaljplanläggning. För att rekommendationerna ska få önskad effekt för skogsmarkens fåglar krävs det att hänsyn tas konsekvent d v s på alla ställen där skogliga åtgärder utförs.

Döda och döende träd	Lämna döda och döende lövträd, både stående och liggande, även av klena dimensioner. Lämna på motsvarande sätt barrträd, döda sedan 2 år och längre.
Naturliga grupper	Lämna naturligt avgränsade grupper av skog för fri utveckling i anslutning till berg, blockmarker, strandzoner, moränryggar, större flyttblock och odlingsrösen. Sådana grupper är av mycket stor betydelse för faunan, framförallt i kommande bestånd.
Risboträd	Lämna träd med stora risbon vid gallring och slutavverkning. Lämna även träd med möjligheter att utvecklas till risboträd på lämpliga platser. Gäller oftast bredkroniga tallar eller tallar med klykbildning. Dessa bör tillåtas nå biologisk mognad. Lämpliga boträd för havsörn och fiskgjuse är speciellt viktiga. För havsörn gäller detta Östersjökusten och ca 1 mil in från kusten. Vid boträd bör, om möjligt, även omkringliggangde område lämnas fritt från åtgärder. Detta gäller i vissa fall ej för fiskgjuse.
Hålträd	Lämna hålträd samt träd som kan utvecklas till boträd åt hålbyggare. Träden bör lämnas enstaka eller helst i grupper. Viktiga trädarter för hålbyggare är asp, tall och ädellövträd. Asp på blockmark utvecklas ofta till hålträd. Asplöv är dessutom viktig föda åt tjäder.
Ädla lövträd	Lämna inslag av de ädla lövträden, ek, lind, alm, lönn, ask, bok, avenbok och fågelbär. Detta bör främst beaktas på skogsholmar i jordbruksmark samt i kantzoner mot sjö, åker, bebyggelse och annan öppen mark. Ädellövträd bör även lämnas som inslag i "vanliga" bestånd. Alla åldersgrupper bör finnas representerade.
Bärande buskar och träd	Lämna bärande buskar och träd, inklusive sälg. Exempel på bärande buskar och träd är en, rönn, ek, hagtorn, olvon, slån, nypon, hassel, apel och körsbär. Låt vissa sälgar nå grova dimensioner och kapa ej bort döda eller döende stamdelar eller grenar.
Ytsteniga/blockiga partier	Slutavverka inte skog i kraftigt ytsteniga partier, blockmarker eller bergbranter. Lämna framförallt lövträd samt bärande buskar och träd. Asp och björk blir mycket ofta hålträd på dessa lokaler. Tillåt flerskiktning.
Ungskogsgrupper	Lämna en del ungskogsgrupper och enstaka yngre barrträd vid slutavverkning och hyggesrensning där förutsättning finns för dessa att ingå i det nya beståndet. Ljusförhållandet i det äldre beståndet avgör om åtgärden är möjlig.
Impediment	Undanta impediment från skogliga åtgärder. Hit räknas också smärre produktiva partier insprängda i impedimenten.
Kantzon mot impediment	Lämna kantzoner mot impediment. Som regel är "uppsnyggningsåtgärder" till men för faunan. Undvik i möjligaste mån infällning.

Utdrag ur boken:
Exempel på vad skogsarbetaren skall kunna utföra på egen hand.

Opåverkade lövkärr

Dessa kärr lämnas orörda. *Foto: Leif Carlsson*

Beskrivning

Opåverkade eller mindre påverkade

Särskilt intressanta är sådana kärr eller delar av kärr som är opåverkade eller mindre påverkade av tidigare skogliga åtgärder.

I första hand menas här lövkärr med övervägande björk. Dock ingår inslag av andra trädslag som al, asp, videarter samt enstaka barrträd, oftast små eller torra.

Blöta – fuktiga

Av olika anledningar förekommer vattenfluktuationer. Ett kännetecken är att dessa biotoper oftast är blöta eller starkt fuktiga.

Hög omsättning

En relativt hög omsättning av framförallt björkskogen är ofta påtaglig. Detta visar sig bl.a. genom olikåldrighet samt rik förekomst av döda träd och stubbar med murknad lövved. Dessa träd är mycket betydelsefulla för fågelfaunan genom sitt värde som näringsunderlag och hålträd.

Många döda lövträd

Rekommendationer

Inga åtgärder

Dessa biotoper bör helt undantas från skogliga åtgärder.

Undvik infällning

Vid åtgärder i angränsande bestånd bör infällning undvikas.

Bevara kantzonen

Kantzonen utgör också en mycket viktig del av kärret, varför även denna bör sparas.

Ingen dikning

Dikning spolierar förutsättningarna för dessa biotoper.

Exempel på arter knutna till biotopen: järpe, orre, mindre hackspett, stjärtmes, talltita, grönsiska, gråsiska.

Utdrag ur boken:
Exempel på hänsyn som kräver förplanering.

Biotopbeskrivningar och rekommendationer

Nytänkandet, i den mån det nu är nytt, är att vi sorterat ut för främst fågelfaunan värdefulla biotoper. Och beskrivit biotoperna i skogliga termer, samt till varje biotop lagt fram de naturvårdshänsyn som där bör tillämpas. Rekommendationerna baseras i första hand på fåglarnas biotopkrav, men ofta gäller desamma eller likartade krav för övriga djur och även växter.

Vi har genomgående använt termer och uttryck som är skogsmännens. Kraven har anpassats till vad som bör vara realistiskt med hänsyn till praktik och lag, speciellt §21 Skogsvårdslagen (SVL). Det sistnämnda anser vi vara mycket viktigt. Man må ha vilken inställning som helst till SVL, den finns och skall efterlevas.

Gröngölingens träd skall sparas! Foto: Jan Ring

I de fall då längre gående krav bör eller kan formuleras, skall de riktas åt rätt håll, d.v.s. mot beslutsfattarna och inte mot det praktiska skogsbrukets företrädare. Men därom hittar man inget i denna bok. Här tas upp vad som är praktiskt genomförbart nu.

Gränserna har framkommit under hand genom samarbete med Skogsvårdsstyrelsen i Sörmland och Skogsstyrelsen. Delar av manus har vandrat på remiss till olika representanter från såväl skogsbruks- som naturvårdshåll.

De möjligheter till naturvårdshänsyn som finns är långt ifrån betydelselösa, och det är dem boken pekar på. Något av det viktigaste är då att det praktiskt taget överallt i skogsmarkerna finns inslag att ta tillvara, samt att hänsynskraven riktas mot alla slag av skogliga åtgärder. Och inte enbart mot slutavverkning.

Storsatsning redan från början

Boken har alltså förutsättningar att nå ut på bredden. Detta något djärva påstående grundas, förutom på ovanstående, också på den satsning som skogsbrukets företrädare redan har gjort och framför allt planerar att göra på boken.

Att Skogsstyrelsen ställde upp som förlag borgar för att boken blir "godkänd" som handledning överallt.

Och den satsning som nu görs av Skogsvårdsstyrelsen i D-län (SVS-D) överträffar vad vi vågat föreställa oss. "SVS-D samordnar naturvårdsutbildning av skogsarbetare" är rubriken på en artikel i tidskriften Skogseko nr 8, 1984. Där kan man vidare läsa: "Samtliga skogsföretag i länet har visat stort intresse för boken och en satsning på naturvårdshänsynen, vilket bl.a. inneburit att de på förhand beställt boken till alla skogsarbetare i länet"!!

Studieplan för ett långsiktigt arbete

SVS-D har också tagit fram ett arbetsmaterial så att ämnet kan läsas som en studiecirkel redan denna vinter. Man trycker på nödvändigheten av att komma bort från schablontänkande, att göra hänsynen till växter och djur till en naturlig del av skogsarbetet. Man understryker också att detta inte är någon kampanj, utan ett mycket långsiktigt arbete.

I detta långsiktiga arbete måste vi inom den ideella naturvården deltaga, vara vakna, sakliga och kritiska. Samtidigt måste vi lära oss att dela ut beröm då detta är befogat. Det är vår förhoppning att denna bok skall bidraga till något av detta.

Kloka ord i rättan tid

Och visst blir man optimistisk när man läser tongångarna framförda av Nils Carlborg i Skogsekо nr 8, 1984:

"Nu gäller det att visa att naturvårdshänsynen fungerar i praktiken hos hela skogsbruket. I sak är vi inom skogsbruket i stort sett överens vilka hänsynsregler som bör gälla."

"Det rör sig i alla fall om mycket små åtgärder som betyder mycket för djur och växter men relativt lite för skogsbruket som helhet."

Avslutning

Utan allt stöd och alla betydelsefulla synpunkter som ett stort antal personer gett oss, hade arbetet med den här boken varit praktiskt taget ogenomförbart.

Därför vill vi här passa på att rikta ett stort tack till er alla. Den hjälp som skogens fåglar nu får kommer att betyda mycket.

FSD:s skogsgrupp genom

Leif Carlsson
Drängsgatan 2 C
S-633 42 Eskilstuna

Rolf Pettersson
Thulegatan 15 B
S-642 00 Flen

Sparvuggla i bohål
Foto: Tapio Niemi

Verksamheten vid Hartsö-Enskär fågelstation 1984*

Hartsö-Enskär Bird Observatory 1984

Lennart Wahlén och Ulf Widemo

Under jubileumsåret, stationens tjugonde, bedrevs rutinmässig ringmärkningsverksamhet under tio höstveckor, 13.8-19.8 och 26.8-27.10. Under häckningssäsongen kunde, tack vare landstigningstillstånd från länsstyrelsen, höksångarna på Enskär inventeras för andra året i följd. Dessutom skedde pullmärkning och häckningskontroll av alkor och skräntärnor. Dagsbesök gjordes under samtliga månader utom februari.

Höstfångsten blev något bättre än under närmast föregående bottenår, men ändå en av de sämre genom åren.

Vädret medverkade inte till några östliga raritater under hösten, och av invasionsarterna var det främst blåmesen som var talrik. Sparv-, hork- och pärluggla, svartmes och domherre rörde också på sig i måttliga antal.

Personalen var måhända ändå lite tacksam för uteblivna östliga stormar, eftersom det begagnade militärtältet börjar bli ganska dåligt efter nio år på Enskär. Förbättringar i form av en vacker, funktionell TC (ett gediget arbete, tack Berth!) och plåttak på ringmärkningskuren (tack Owe, nu är papperen torra!) var dock till personalens fromma.

Under hösten besöktes stationen av flera skolklasser, föreningar, andra grupper och enskilda, vilka alla guidades av den helt ideellt arbetande personalen.

Tjugoårsjubiléet firades under året dels med ett samkväm och en exkursion på Enskär i juli, dels med en fest i Nyköping i november.

Från föreningens sida framförs ett varmt tack till Nyköpings kommun för det ekonomiska stöd som fågelstationen erhållit under året.

AKTIVITETSPERIODER

Januari	3, 6	Juli	2-3, 10-11, 15-16, 21-22, 26
Februari	-	Augusti	3-4, 13-19, 26-31
Mars	31	September	1-30
April	7, 8, 14, 23	Oktober	1-27
Maj	26, 27	November	25
Juni	19, 21, 27, 29	December	2, 9, 27, 30, 31

Totalt 100 dagar, varav 70 under hösten.

*Meddelande nr 44 från Hartsö-Enskär fågelstation

Fåglar i Sörmland 17(1984): 49-66

PERSONAL

Från stationsledningen framföres ett varmt tack till samtliga medhjälpare, vilka tjänstgjort en vecka om inte annat anges.

- ringmärkare Anders Kiessling, Jan Linder (2 veckor), Anders Olausson (2), Lars Olausson (2 liksom 1993), Göran Pettersson, Gunnar Sjöö och Claes Svedlindh.
- assistenter Kaj Almqvist, Bo Altstedt, Ulf Billerot, Per Eriksson, Nina Eskilsson, Karin Gustavsson (2), Henry Hirsimäki (½), Jan Högberg, Björn Jansson, Björn Johansson, Karl-Heinz Kiessling, Mikael Larsson, Stig Larsson, Ingemar Marklund, Berth Olausson, Olle Pers, Anne Siivola, Andreas Sjöö, Rakel Sjöö, Samuel Sjöö och Agne Swensén.

VÄDER

Augusti

Det var tidvis kyligt och ostadigt med hög skuraktivitet, men även torra och varma högtrycksperioder förekom. Månaden var något varmare än normalt, och nederbörden var endast hälften av genomsnittet under åren 1931-60.

På Enskär låg maxtempen kring 20 grader, som högst +22°C den 18. Mintemp 11-16 grader utom 26-27.8 med +7°C som lägst.

Den första veckan (mitt i månaden) rådde mestadels svaga vindar av växlande riktning. Sista veckan blev blåsig från SV-V, tre dagar med 10-11 m/s och V 18 m/s den 31.

Under de två veckorna med verksamhet föll endast 2 mm regn.

September

Månaden började skapligt, men från den 7 följde två djupa lågtryckområden från väster och därefter ett från sydost. Regnigt förstås och samtidigt kyligt med ca en grad under normal medeltemperatur.

Maxtempen sjönk under månaden från 18 till 10 grader. Mintempen höll sig mellan 8 och 12 grader utom 6.9 (+6,5°C) och 29-30.9 (+6° resp +3,5°C).

Vinden kom mest från V och N-NO, alltså inte som normalt SV-dominans. Det var inte speciellt blåsigt, minst 10 m/s noterades under sex dagar och max VNV 16 m/s den 4.

Totalt uppmättes 100 mm regn på Enskär, vilket är dubbelt så mycket som normalt. Därav föll 66 mm 22-27.9, som mest 22 mm den 26, och totalt noterades under 12 dagar minst 1 mm.

Oktober

Första veckan blev mild, regnig och disig då lågtryck kom söderifrån. Därefter blev det för årstiden normal lågtrycksaktivitet från SV-V, vilket gav mer växlingsrikt väder. Nederbördsrikt och milt med nästan två graders temperaturöverskott under månaden.

Maxtempen på Enskär höll sig länge kring 14 grader, men från den 12 mellan 9 och 13 grader. Mintemp 10-13 grader första veckan, sedan som lägst +3°C den 16.

Vindriktningen var helt dominerande mellan SO-NV i SV-sektorn och det var mestadels måttliga styrkor. Under tio dagar med minst 10 m/s blåste det som mest 19 m/s den 20 (SSV) och den 21 (SV).

Uppmätt nederbördsmängd blev 66 mm, vilket är 170 % av normal mängd, och minst 1 mm noterades under 14 dagar.

Sammanfattar man vädret under höstsäsongen på Enskär, så minns man bäst en kylig september och en mild oktober samt att det var tämligen blött under dessa månader. Totalt föll ca 170 mm regn, under 27 dagar uppmättes minst 1 mm. Augusti var dock ovanligt torr.

Endast tjugo dagar med vindstyrkor om minst 10 m/s och inte över 20 m/s vid något tillfälle dokumenterar att det inte var någon blåsig höst. September avvek något från det normala, då N-NO-vindar var tämligen vanliga.

-Jaså, flyttar en del blåmesar söderut. När det finns så in i vassen med mat när i Sörmland. Foto: Lennart Wahlén

INVASIONSARTER

Under denna rubrik redovisas de s.k. invasionsarterna, vilka kännetecknas av att deras flyttningsrörelser uppvisar stora årliga fluktuationer. Arturvalet baseras på den lista som upprättats inom projektet Nordiska invasionsfåglar. Ytterligare några oregelbundna flyttare redovisas nedan under rubriken Observationer.

SPARVUGGLA Glaucidium passerinum
Observerad endast 8.9 och 16.10, då vardera ett exemplar ringmärktes.

HORNUGGLA Asio otus
Fyra exemplar ringmärktes och ytterligare 1-3 ex observeradas 9-16.10.

PÄRLUGGLA Aegolius funereus
Observerad 13-15.9, 23.9 och 14.10 me en ringmärkt per natt, totalt 5 ex.

SPILLKRÅKA Dryocopus martius
Sex exemplar ringmärktes i aug-sep, möjligen några lokala häckfåglar. Totalt observerad under 21 dagar, varav blott två i oktober. Ett exemplar sträckte in från öster 23.9. Noterad även i juni-juli.

STÖRRE HACKSPETT Dendrocopos major
Åtta obsdagar 13.8-7.9 och 3 ex, möjligen lokala häckfåglar, märktes. Dessutom observerad 26.7 (1 juv rastade på Storrö), 8.10 och 15.10. Noterad även i april och juni.

MINDRE HACKSPETT Dendrocopos minor
Observerad endast 7.9, 18.9 samt 15.10, då ett exemplar ringmärktes.

SIDENSVANS Bombycilla garrulus
Sex obsdagar 13-26.10, totalt ca 45 ex. Dessutom 25 ex 27.12.

STJÄRTMES Aegithalos caudatus
Observerades endast 27.10 då stationen stängdes. Ur en flock om ca 10 ex som sträckte in från öster fångades 5 ex.

TALLTITA Parus montanus
Två observationer: 2 ex 30.9 och 5 ex 24.10, då dessutom ett exemplar ringmärktes.

SVARTMES Parus ater
Minst ett sjuttiotal fåglar under nitton obsdagar i sep-okt, varvid 14 ex ringmärktes. Noterad även i december.

BLÅMES Parus caeruleus
En relativt kraftig invasionsrörelse med minst 1100 ex observerade (max 220 ex 8.10) och 218 ringmärkta, främst under perioden 23.9-8.10. Observerad 58 dagar (av totalt 70), därav blott fem i aug men s.g.s. dagligen i sep-okt. Fångsten är den största sedan 1973, då rekordsumman 255 ex noterades.
Observerad även i jan, april-juli och december.

TALGOXE Parus major
Observerades alla dagar utom startdagen och i sep-okt med över 800 ex. Totalt ringmärktes under hösten goda 120 ex, främst i oktober, vilket kan jämföras med rekordnoteringen 145 ex från 1973. Observerad även i jan, mars-juli och nov-dec.

NÖTVÄCKA Sitta europaea
Sex ringmärkta under femton utepridda obsdagar efter 25.8. Noterad även i april och juni-juli.

TRÄDKRYPARE Certhia familiaris
Åter en svag flyttningsrörelse, under höstens 47 obsdagar märktes blott 35 ex. Noterad även i april och juli.

NÖTSKRIKA Garrulus glandarius
Åtta exemplar under fyra obsdagar 8-22.10.

NÖTKRÄKA Nucifraga caryocatactes
En tjocknäbbad fångades 8.9, därefter sågs 6 ex 11.9 och 1 ex 28.9.

GRÅSISKA Carduelis flammea
Tolv obsdagar i oktober. Som mest sträckte 200 ex 22.10, då även 4 ex fångades. Noterad även i jan, mars-april och nov-dec.

MINDRE KORSNÄBB Loxia curvirostra
En ungfågel rastade 27.6. Under hösten ringmärktes vardera ett exemplar 14.9 resp 4.10, dessutom sågs 5 ex 7.9 och 6 ex 30.9.

OBESTÄMD KORSNÄBB Loxia sp
Tretton obsdagar i maj-juli med som mest över 100 sträckande 27.6. Under hösten 31 obsdagar.

DOMHERRE Pyrrhula pyrrhula
Observerades s.g.s. dagligen 25.9-27.10 i samband med en måttlig flyttningsrörelse. Fångsten blev 25 ex, varav merparten togs efter 15.10. Dock sågs ca 50 ex redan 4.10. Noterad även 30.12 med ca 10 ex.

Följande arter har ej observerats under hösten 1984:
Fjälluggla Nyctea scandiaca, Hökuggla Surnia ulula, Gråspett Picus canus, Vitryggig hackspett Dendrocopos leucotos, Tretåig hackspett Picoides tridactylus, Lappmes Parus cinctus, Snösiska Carduelis hornemanni, Bändelkorsnäbb Loxia leucoptera, Större korsnäbb Loxia pytyopsittacus och Tallbit Pinicola enucleator.

Domherren är nästan årlig som "flyttfågel" vid Enskär.

Foto: Karl-Erik Häger

HÄCKNINGAR

GRÅGÅS Anser anser Flera konstaterade häckningar, bl.a. en kull om 3 ungar vid Hamnskär 26.5, tre kullar (4+3+3 ungar) vid södra Enskär 27.5 och en kull om 2 ungar på samma lokal 19.6. Minst 100 ex i fågelskyddsområdet 11.7, 1 ad ringmärkt 21.7. Närmare 20 par bedöms häcka.

GRAVAND Tadorna tadorna Under våren som mest 15 ex 31.3, i april minst 3 par. Senare endast två ungar sedda vid Garkast 2.7 och tröligen blev dessa aldrig flygge.

SVÄRTA Melanitta fusca Minst 20 par inom fågelskyddsområdet i andra hälften av juni. Fem konstaterade häckningar/häckningsförsök: 7 ungar resp 8 ägg 16.7, 5 ägg och ett rövet bo 21.7 samt en ruvande hona så sent som 15.8.

STORSKRAKE Mergus merganser Tre kullar (6+6+5 ungar) vid Enskär 19.6.

SKRÄNTÄRNA Sterna caspia Den sex år gamla kolonin på Skeppsklubben bestod nu av 78 par och 53 ungar ringmärktes 19.6. Dessutom gjordes en mängd intressanta kontroller av de vuxna fåglarna. Den äldsta var 22 år gammal och bland de yngre fanns minst fyra som var födda på platsen, nu häckande 3-5 år gamla (Roland Staav).

SILLGRISSLA Uria aalge Som mest sågs ca 30 ex under våren. Minst en häckning genomfördes, en bounge ringmärktes 16.7.

TORDMULE Alca torda I slutet av juni fanns 400-500 ex i området, men endast 15 bungar kunde ringmärkas 16.7. På det bästa häckningsskäret hittades två av mink nyss ihjälbitna ungar, men om minken eller en ovanligt tidig häckningssäsong var orsaken till de få ungarna i mitten av juli är oklart.

GÖKTYTA Jynx torquilla Fyra häckningar konstaterade på Enskär 10-11.7.

HÄRMSÅNGARE Hippolais icterina Minst sju hanar sjöng på Enskär 27.5 och häckning konstaterad 29.6.

HÖKSÅNGARE Sylvia nisoria Inventerades på Enskär, men med sämre resultat än 1983. Nu konstaterades tre säkra häckningar inom 4-6 revir, fyra bungar ringmärktes 15.7.

OBSERVATIONER

Under 1984 observerades inom fågelstationens verksamhetsområde 178 arter. Nya var mindre sångsvan och praktejder, vermed summan för totala antalet arter 1965 - 1984 är 230.

Här nedan följer ett urval av de mest intressanta observationerna. Om inte annat anges, så har observationerna gjorts vid Enskärs södra udde.

SMÅLOM Gavia stellata En fågel i sommardräkt sträckte 14.4 och den 3.7(!) flög ett exemplar kacklande från havet in över Hertsö mot fastlandet. Ingen sågs under ringmärkningsperioden, men senare sågs 1 ex 25.11, ett tjugotal rastande utspritt i fågelskyddsområdet 30.12 samt 3 ex 31.12.

SKÄGGDOPPING Podiceps cristatus Enstaka rastande så sent som 2.12, 27.12 och 30.12.

GRÅHAKEDOPPING Podiceps grisegena Rastade med 1-2 ex under perioden 14.9-24.10 (10 obsdagar), bland skären dessutom 3 ex 25.11 och 2 ex 9.12.

SVARTHAKEDOPPING Podiceps auritus Två ex rastade 11.7 och 1 ex 26.7. Under hösten sju obsar av 1-3 rastande 16.8-11.10.

STORSKARV Phalacrocorax carbo Vid två besök i januari sågs endast ett par enstaka fåglar. Den 8.4 sträckte 50 ex norrut och ca 90 ex var stationära 23.4. Under sommaren 15 ex 25.5, 3 ex 21.6, 1 ex 2.7, 3 ex 10.7 och 16.7, 17 ex 21.7 och ca 40 ex 26.7. Talrik ännu i början av december med över 100 ex.

MINDRE SÅNGSVAN Cygnus columbianus En adult fågel rastade vid Enskärs södra udde 30.12. Ny stationsart.

SÅNGSVAN Cygnus cygnus Sträck av 22 ex 28.9 och 3+4 ex 16.10.

BLÄSGÅS Anser albifrons På morgonen 7.10 sträckte två vackra flockar om 90 resp 60 ex rakt över stationen. Tidigare observerad endast 1982.

GRÅGÅS Anser anser Under hösten endast sju obsar, bl.a. 52 ex mot SV 28.9.

KANADAGÅS Branta canadensis 1 ex 7.4, 1 par Garkast 23.4, 1 par Enskär resp Hamnskär 26.5, 3 ruggande ad Torskbåden 29.6, 3 ex Fårudden 16.7, 3 ex 21.7 samt en höstobservation 16.8 och 7 ex rastande på Garkast 31.12. När sker första häckningen?

VITKINDAD GÅS Branta leucopsis Ett exemplar flög förbi 21.7 och en färgmärkt fågel rastade vid Tärnskär 26.8. De enda riktiga höstobservationerna utgjordes av 4 ex 1.10 och 15 ex 6.10.

PRUTGÅS Branta bernicle Observerad tio dagar under perioden 22.9-27.10 med totalt drygt 150 ex. Som mest 44 sträckande 22.9 och 55+25 rastande 25.9.

BLÄSAND Anas penelope Utanför flyttningstiden observerades troligen översommrande hanar i området: 2 ex 19.6, 3 ex 27.6 och 4 ex 2.7.

SKEDAND Anas clypeata Under häckningstid: En hane 26-27.5.

BRUNAND Aythya ferina Sällsynt. Två hanar och en hona sträckte SV 10.7.

BERGAND Aythya marila Sällsynt. Honfärgade fåglar rastade 21-25.10, som mest 5 ex 21.10. Dessutom rastade tre honor vid Garkast 30.12.

EJDER Somateria mollissima Vårsträck: 2000 ex 31.3 och 5000 ex 8.4.

PRAKTEJDER Somateria spectabilis En hane i praktdräkt sträckte NO tillsammans med ejdrar 8.4. Ny stationsart, men enstaka ex passerar möjligen varje vår. I Nynäshamnstrakten sågs tre hanar våren 1984: 18.4, 23.4 resp 5.5 enligt Nynäshamns ornitologers månadsrapporter.

SJÖORRE Melanitta nigra Rastande i området under sommaren: Två hanar och tre honor 21.6 samt en hona 29.6 och 11.7. Fyra obsar under hösten, dessutom sågs 100-150 ex bedriva flockfiske ute på havet sydväst Garkast 30.12.

SALSKRAKE Mergus albellus Mycket sällsynt besökare. Under våren sträckte ett par mot NO 8.4. Under hösten rastade ett tjugotal honfärgade exemplar vid södra Enskär 24-25.10.

Ejdersträck i Hertsö skärgård den 8 april 1984. Foto: Lennart Wahlén

SPARVHÖK Accipiter nisus Observerades under 54 dagar, varav s.g.s. dagligen efter 27.8, och som mest sträckte 40-45 ex 5.9. Tjugosex ringmärkta är den näst högsta årssumman under tjugo år.

FJÄLLVRÅK Buteo lagopus Första höstobservationen kom i form av ett lavinsträck mot SV-V av hundratals fåglar 29.9. Tyvärr skedde ingen räkning, men uppskattningar kring 500 ex gjordes. Fåglarna hade antagligen samlats upp på Södertörn p.g.a. olämpligt sträckväder tidigare. Dagen därpå 30.9 sågs endast 10-15 ex sträcka vid Enskär, men ett bra utsträck vid Torö tyder på att fåglarna passerade längre in mot fastlandet då. I oktober noterades 1-10 ex under åtta observationsdagar.

KUNGSÖRN Aquila chrysaetos I området sågs 1 ex 8-9.10 och 1 juv 16.10, möjligen samma fågel.

PILGRIMSFALK Falco peregrinus Mycket glädjande sågs en ungfågel rasta och jaga vid skären öster om Enskär 7-8.9.

Antal obsdagar för övriga rovfåglar under hösten:
Bivråk Pernis apivorus (2), havsörn Haliaeetus albicilla (32), blå kärrhök Circus cyaneus (9), duvhök Accipiter gentilis (19), ormvråk Buteo buteo (8), fiskgjuse Pandion haliaetus (13), tornfalk Falco tinnunculus (7), stenfalk F. columbarius (13) och lärkfalk F. subbuteo (3).

SANDLÖPARE Calidris alba Ett exemplar rastade 5.9.

SPOVSNÄPPA Calidris ferruginea På Garkast rastade 8 ex 16.7 och 1 ex 26.8 resp 8.9.

Ytterligare 22 arter vadare observerades 1984, bl.a. 340 kärrsnäppor Calidris alpina på sträck mot SV 8-9.9 och en myrspov Limosa lapponica mot SV 9.9.

KENTSK TÄRNA Sterna sandvicensis En familj om 2 ad + 2 juv kom från nordost till Enskärs södra udde 10.7. De fiskade och vilade en stund innan de fortsatte mot sydväst.

RINGDUVA Columba palumbus 4000 ex observerades på sträck 26.9-12.10.

TURTURDUVA Streptopelia turtur Ett exemplar sträckte norrut (mot fastlandet) så sent som 20.10.

GÖKTYTA Jynx torquilla Ett mycket sent exemplar fångades 9.10, vilket dessutom var höstens ende observation.

BLÅHAKE Luscinia svecica Sju observationer 27.8-29.9, fyra exemplar ringmärktes.

RINGTRAST Turdus torquatus En kraftigt ruggande adult hona fångades 9.10 och kontrollerades fyra gånger fram till 19.10. Detta var den andra observationen vid stationen, tidigare en ringmärkt 1985.

DUBBELTRAST Turdus viscivorus Ovanligt talrik under fjorton obsdagar 23.9-24.10, som mest 10 ex mot SV 26.9 resp 4.10 och 35-40 ex på sträckförsök 8-9.10.

GRÄSHOPPSÅNGARE Locustella naevia Två exemplar ringmärkta 21-23.9.

GRANSÅNGARE Phylloscopus collybita Under häckningstid sjöng en hane på Enskär 26.5. Under hösten fångades fyra exemplar av rasen Ph.c.tristis 5-7.10 (1+2+1 ex). Under föregående nitton säsonger har totalt omkring fem gransångare med dessa raskaraktärer fångats, utan att de omnämnts i årsrapporterna eller på annat sätt.

MINDRE FLUGSNAPPARE Ficedula parva En hane sjöng på Enskär 27.5. Under hösten ringmärktes 15 ex, vilket är ett särklassigt rekord, och ytterligare omkring 5 ex observerades under perioderna 2-17.9 och 2-5.10 (totalt 14 obsdagar). Ett exemplar såg på Storrö 8.9.
Genomsnittet ringmärkta under tjugo år är 4 ex per år, och 1983 fångades ingen alls. (Observationerna detta år publicerades i föregående årsrapport under fel månad, de gjordes alla i september)

TOFSMES Parus cristatus Åtta observationer på Enskär i juni-juli tyder på häckning eller häckningsförsök. Detta styrks också av sex höstobsar (arten är ej årlig vid stationen), bl.a. ringmärktes 1 ex 16.8.

Skärgårdsreservatets naturskogar tycks passa tofsmesen.
Foto: Karl-Erik Fridzén

VARFÅGEL Lanius excubitor Observerad nio dagar 29.9-12.10 samt 25.10. Fem exemplar ringmärktes.

SKATA Pica pica Sällsynt och ej årlig besökare, noterad 3.4 och 5.10.

KAJA Corvus monedula Sällsynt och ej årlig besökare såvitt känt, men är nämnde regelbunden som förbiflyttare tillsammans med kråkor. Under våren rastade ett exemplar på Hamnskär 31.3 och 2-3 ex sträckte mot NO 7-8.4. Under hösten två observationer av enstaka exemplar i oktober.

RÅKA Corvus frugileous Sällsynt och ej årlig besökare, nu sträckte 1+2 ex NO 7-8.4.

ROSENFINK Carpodacus erythrinus Ett exemplar på södra Enskär 26.5 och 21.6.

STENKNÄCK Coccothraustes coccothraustes Två exemplar sträckte norrut 14.9.

LAPPSPARV Calcarius lapponicus Ovanligt talrik, observerades 16 dagar 26.8-9.10 med sammanlagt minst 60 ex.

SNÖSPARV Plectrophenax nivalis Observerad i små antal fem dagar 12-27.10, dessutom rastande på de yttre skären: 8 ex 25.11, 2 ex 30.12 och 1 ex 31.12.

VIDESPARV Emberiza rustica Vardera ett exemplar sågs 5.9, 8.9, 14.9 och 22.9.

RINGMÄRKNINGEN

Totalt ringmärktes under sommar och höst 3 284 ex av 73 arter. Summan är något större än närmast föregående bottenår, men ändå en av de mindre genom åren.

Kungsfågel och rödhake svarade tillsammans för mer än hälften av fångsten. Följande arter var talrikast: Kungsfågel (1159), rödhake (552), blåmes (219), lövsångare (173), taltrast (142), talgoxe (122) och bofink (105).

Den enda nya märkarten blev skogsduva, och under tjugo år har nu märkts 144 arter.

Bland övrig fångst kan förutom invasionsarterna nämnas gråhäger 1, mörkulla 1, nattskärra 2, näktergal 2, blåhake 4, ringtrast 1 (stationens andra), gräshoppsångare 2, gärdsångare 56, mindre flugsnäppare 15 (rekord, genomsnitt 4 ex) och tofsmes 1.

Ringmärkningen och antalet återfynd redovisas i sin helhet i tabell 1. Samtliga återfynd av bofinkar ringmärkta vid Enskär 1965-84 har sammanställts i figur 1.

Tabell 1. Ringmärkta fåglar vid Hartsö-Enskär fågelstation 58.41N/17.29E
(Birds ringed at Hartsö-Enskär Bird Observatory)

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed) 1965-83	1984	1965-84	Återfynd (Recoveries) 1984	1965-84
Knölsvan Cygnus olor	9	-	9		2
Grågås Anser anser	4	1	5		
Gräsand Anas platyrhynchos	8	-	8	1	1
Ejder Somateria mollissima	1	-	1		
Svärta Melanitta fusca	1	-	1		
Duvhök Accipiter gentilis	4	1	5	2	2
Sparvhök A. nisus	220	26	246	3	17
Ormvråk Buteo buteo	1	-	1		
Tornfalk Falco tinnunculus	9	-	9		
Stenfalk F. columbarius	8	-	8		
Lärkfalk F. subbuteo	2	-	2		
Vattenrall Rallus aquaticus	1	-	1		
Strandskata Haematopus ostralegus	1	-	1		
Större strandpipare Charadrius hiaticula	10	-	10		
Kustpipare Pluvialis squatarola	4	-	4		
Kustenäppa Calidris canutus	2	-	2		
Småsnäppa C. minuta	6	-	6		
Kärrsnäppa C. alpina	165	-	165		3
Dvärgbeckasin Lymnocryptes minimus	2	-	2		
Enkelbeckasin Gallinago gallinago	8	-	8		
Morkulla Scolopax rusticola	11	1	12		1
Småspov Numenius phaeopus	2	-	2		1
Rödbena Tringa totanus	1	-	1		
Gluttsnäppa T. nebularia	6	-	6		
Grönbena T. glareola	1	-	1		
Drillsnäppa Actitis hypoleucos	34	-	34		
Labb Stercorarius parasiticus	1	-	1		
Skrattmås Larus ridibundus	1	-	1		
Fiskmås L. canus	1	-	1		
Gråtrut L. argentatus	1	-	1		
Havstrut L. marinus	1	1	2		
Skräntärna Sterna caspia	97	-	97		1
Silvertärna S. paradisaea	3	-	3		
Sillgrissla Uria aalge	26	1	27		
Tordmule Alca torda	635	15	650	1	18
Tobisgrissla Cepphus grylle	27	-	27	1	2
Skogsduva Columba oenas	-	1	1		
Ringduva C. palumbus	5	-	5		
Gök Cuculus canorus	139	3	142		
Hökuggle Surnia ulula	12	-	12		
Sparvuggla Glaucidium passerinum	168	2	170		1
Hornuggla Asio otus	28	4	32		1
Jorduggla A. flammeus	9	-	9		
Pärluggla Aegolius funereus	527	5	532	1	6
Nattskärra Caprimulgus europaeus	14	2	16		
Tornseglare Apus apus	76	1	77		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed) 1965–83	1984	1965–84	Återfynd (Recoveries) 1984	1965–84
Kungsfiskare Alcedo atthis	2	-	2		
Göktyta Jynx torquilla	72	1	73		1
Grönspett Picus viridis	58	3	61		
Spillkråka Dryocopus martius	85	6	91		
Större hackspett Dendrocopos major	275	3	278		4
Vitryggig hackspett D. leucotos	1	-	1		
Mindre hackspett D. minor	158	1	159		
Tretåig hackspett Picoides tridactylus	16	-	16		
Trädlärka Lullula arborea	2	-	2		
Berglärka Eremophila alpestris	1	-	1		
Backsvala Riparia riparia	4	-	4		
Ladusvala Hirundo rustica	78	3	81		
Hussvala Delichon urbica	70	-	70		
Trädpiplärka Anthus trivialis	445	8	453		2
Ängspiplärka A. pratensis	114	8	122		
Skärpiplärka A. spinoletta	16	-	16		
Gulärla Motacilla flava	97	-	97		1
Sädesärla M. alba	1091	9	1100		4
Sidensvans Bombycilla garrulus	5	-	5		
Gärdsmyg Troglodytes troglodytes	344	27	371		2
Järnsparv Prunella modularis	203	26	229		2
Rödhake Erithacus rubecula	9305	552	9858	2	42
Näktergal Luscinia luscinia	46	2	50		
Blåhake L. svecica	78	4	82		
Svart rödstjärt Phoenicurus ochruros	2	-	2		
Rödstjärt Ph. phoenicurus	1870	40	1910		7
Buskskvätta Saxicola torquata	146	-	148		
Stenskvätta Oenanthe oenanthe	406	2	410		4
Ringtrast Turdus torquatus	1	1	2		
Koltrast T. merula	664	13	677	1	13
Björktrast T. pilaris	116	2	120		4
Taltrast T. philomelos	2079	142	2221	3	42
Rödvingetrast T. iliacus	533	29	562	1	4
Dubbeltrast T. viscivorus	17	3	20		1
Gräshoppsångare Locustella naevia	5	2	7		
Sävsångare Acrocephalus schoenobaenus	20	-	20		
Rörsångare A. scirpaceus	36	1	37		
Härmsångare Hippolais icterina	43	1	44		
Rödstrupig sångare Sylvia cantillans	1	-	1		
Ökensångare S. nana	1	-	1		
Hösångare S. nisoria	131	4	135		
Ärtsångare S. curruca	1715	40	1755		5
Törnsångare S. communis	624	6	630		
Trädgårdssångare S. borin	1066	20	1086		2
Svarthätta S. atricapilla	1935	91	2026		10
Nordsångare Phylloscopus borealis	1	-	1		
Kungsfågelsångare Ph. proregulus	5	-	5		
Talgoxsångare Ph. inornatus	7	-	7		
Videsångare Ph. schwarzi	2	-	2		
Grönsångare Ph. sibilatrix	156	3	159		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed) 1965–83	1984	1965–84	Återfynd (Recoveries) 1984	1965–84
Grönsångare Phylloscopus collybita	786	56	842		4
Lövsångare Ph. trochilus	11205	179	11384		17
Kungsfågel Regulus regulus	19812	1159	19971		24
Grå flugsnappare Muscicapa striata	2562	65	2627		4
Mindre flugsnappare Ficedula parva	64	15	79		
Halsbandsflugsnappare F. albicollis	2	-	2		
Svartvit flugsnappare F. hypoleuca	1241	24	1265		4
Stjärtmes Aegithalos caudatus	499	5	504		
Entita Parus palustris	237	10	247		
Talltita P. montanus	44	1	45		
Tofsmes P. cristatus	2	1	3		
Svartmes P. ater	499	14	513		
Blåmes P. caeruleus	1756	218	1974	1	4
Talgoxe P. major	1444	122	1566		4
Nötväcka Sitta europaea	80	6	86		
Trädkrypare Certhia familiaris	1177	36	1213		1
Sommargylling Oriolus oriolus	1	-	1		
Törnskata Lanius collurio	853	5	858		5
Varfågel L. excubitor	64	5	69		
Nötskrika Garrulus glandarius	102	-	102		1
Skata Pica pica	2	-	2		
Nötkråka Nucifraga caryocatactes	20	1	21		
Kråka Corvus corone	2	-	2		
Stare Sturnus vulgaris	116	-	116		5
Pilfink Passer montanus	1	-	1		
Bofink Fringilla coelebs	1740	106	1846		13
Bergfink F. montifringilla	216	8	224		2
Grönfink Carduelis chloris	168	3	171		4
Steglits C. carduelis	2	-	2		
Grönsiska C. spinus	1408	72	1480	1	10
Hämpling C. cannabina	3	-	3		
Vinterhämpling C. flavirostris	25	-	25		
Gråsiska C. flammea	1893	4	1897		5
Snösiska C. hornemanni	6	-	6		
Bändelkorsnäbb Loxia leucoptera	12	-	12		
Mindre korsnäbb L. curvirostra	76	2	78		2
Större korsnäbb L. pytyopsittacus	6	-	6		
Rosenfink Carpodacus erythrinus	7	-	7		
Tallbit Pinicola enucleator	8	-	8		
Domherre Pyrrhula pyrrhula	434	25	459	1	2
Stenknäck Coccothraustes coccothraustes	1	-	1		
Lappsparv Calcarius lapponicus	11	-	11		
Snösparv Plectrophenax nivalis	1	-	1		
Gulsparv Emberiza citrinella	213	12	225		1
Ortolansparv E. hortulana	43	2	45		
Videsparv E. rustica	14	-	14		
Dvärgsparv E. pusilla	1	-	1		
Sävsparv E. schoeniclus	124	11	135		2
Summa (Sum)	74336	3284	77620	19	320
Antal arter (Number of species)	143	73	144	13	51

Figur 1. Återfynd av bofinkar ringmärkta vid Hartsö-Enskär fågelstation 1965-84.

(Recoveries of Chaffinches, Fringilla coelebs, ringed at Hartsö-Enskär Bird Observatory 1965-84)

▼ sep - nov
■ dec - feb
▲ maj
● aug

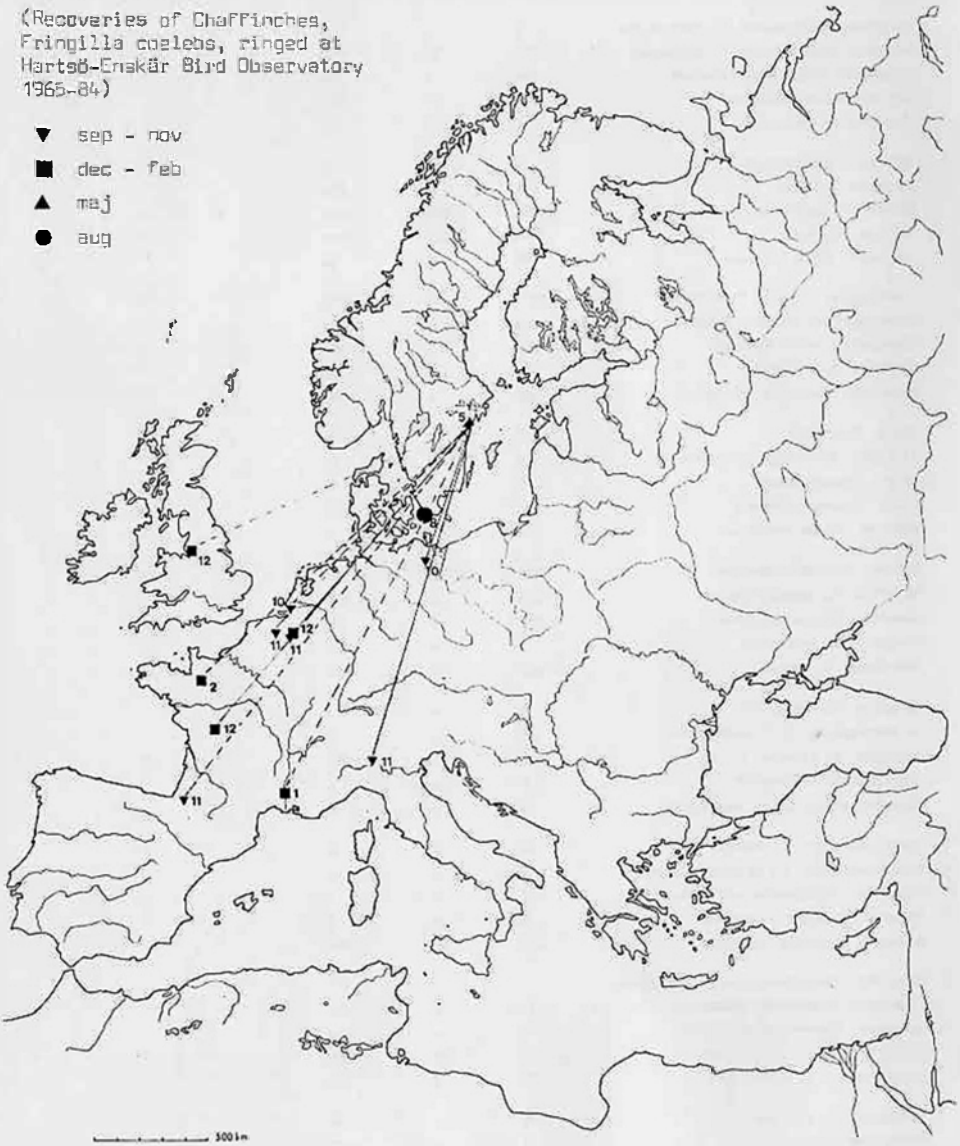

1994 bjöd på 19 återfynd fördelade på 13 arter. Fem av fynden gjordes i Sverige, tre i övriga Norden och resten i övriga Europa. Endast tre av de rapporterade fåglarna kunde fortsätta sitt fria liv efter ett ringen avlästs.

Två nya återfyndsarter noterades. En av stationens åtta märkta gräsänder sköts i Västtyskland, och "avkastningen" kan förväntas öka för en så jaktligt attraktiv art som gräsand. Den andra nya arten visar plötsligt en återfyndsfrekvens av 40 %. Genom åren har märkts fem duvhökar och två av dem har hittats i november, den ena fem år gammal.

I den förra årsrapporten skrevs om en pärluggla, som kontrollerades häckande i Västtyskland. Även denna rapport kan redovisa ett "returströck", som dessutom visar att de nomadiserande pärlugglorna inte räds att flyga över havet. Den här hade besökt Finland.

Ännu en hänvisning till fjolårets noteringar. Då var det en tordmule, som återfanns dränkt av ett fisknät. Denna gång har det ödet drabbat en av våra tobisgrisslor.

Av snabbåterfynd bör nämnas rödhaken som flög till Polen på fem dagar.

Inom stationens verksamhetsområde görs varje år dessutom ett stort antal kontroller i skräntärnekolonin av Roland Steav. Både främmande och "egna" kontroller ger mängder med intressant information. Här skall endast ges några smakprov på vad studierna gav under 1994.

De två äldsta fåglarna (ej i par) var 22 år gamla och märkta på samma lokal i Finland, medan bland de yngre fanns fyra fåglar som var födda på häckningsskäret 1979-81. Dessa hade i två fall bildat par med omärkta fåglar, övriga tre hade okänd partner.

Bland de övriga häckarna fanns invandrare från Estland, Finland samt ett tiotal lokaler utmed den svenska ostkusten mellan Uppland och Blekinge.

Av stationens under året erhållna främmande kontroller har hittills två besvarats, en rödhake från Danmark och en grönfink från Nyköping. Dessutom väntar vi på svar angående en sparvhök och en bofink, båda märkta med finska ringar.

Bofinkarna som flyttar förbi Enskär tycks, som väntat, tillbringa vintern i västra Europa. Tretton återfynd har rapporterats under tjugo år, och det motsvarar 0.70 % av fångstvolymen (jfr t.ex. 0.43 % för rödhake och 1.89 % för taltrast). Alla återfynd utom ett har gjorts inom fyra år från märktillfället, och den som återfanns efter sju år hade varit död "sedan länge".

Tre fåglar har kontrollerats av ringmärkare, sju har hittats sjuka, skadade eller döda medan en vardera har flugit ihjäl sig, skjutits respektive troligen blivit fångad.

Med tanke på artens sena flyttningstid, är det anmärkningsvärt att tolv av fåglarna är märkta i augusti eller första veckan av september.

Återfynd inrapporterade under 1984 (Recoveries received during 1984)

Gräsand (Anas platyrhynchos)
9.619.655 2K+ M 17.07.83
31.10.84 Detmold 52.11N/08.51E, VÄSTTYSKLAND

Duvhök (Accipiter gentilis)
9.100.011 1K 15.08.78
20.11.83 Heby 59.59N/16.54E, Uppland
(Låg död vid korpåtel. Inlämnad till SVA)

9.018.032 1K M 17.09.84
08.11.84 Skurup 55.27N/13.37E, Skåne
(Tillvaratagen levande, orkeslös)

Sparvhök (Accipiter nisus)
6.102.005 1K F 24.09.82
12.82 Bozen 46.31N/11.22E, Bolzano, ITALIEN
(Funnen nyligen död)

6.102.006 1K M 25.09.82
25.05.84 Valtimo 63.41N/29.49E, Kuopio, FINLAND
(Funnen)

5.098.312 1K M 10.10.83
15.06.84 Gischow 53.26N/12.01E, Schwerin, ÖSTTYSKLAND
(Endast skelettet funnet)

Tordmule (Alca torda)
8.042.680 pull 16.07.81 Hönsskär
06.06.84 Christiansö 55.19N/15.12E, Bornholm, DANMARK
(Funnen sjuk, avlivad nästa dag)

Tobiagrissla (Cepphus grylle)
9.501.198 pull 17.07.79 Tvekräpplingarna
17.06.84 Landsort 58.44N/17.52E, Södermanland
(Grissla, dränktes av ett piggvarsnät)

Pärluggla (Aegolius funereus)
7.087.962 1K 22.10.83
20.09.84 Muotasaari 63.25N/21.05E, Vasa, FINLAND
(Kontrollerad av ringmärkare, som årsunge!)

Rödhake (Erithacus rubecula)
AH 84.832 1K 19.10.83
24.10.83 Mierzeja Wislana 54.21N/19.19E, Elblag, POLEN
(Kontrollerad av ringmärkare, ring tillagd)

AH 63.714 1K 09.10.82
19.05.84 Solingen-Ohligs 51.09N/07.00E, Düsseldorf, VÄST-
TYSKLAND
(Död, okänt hur länge, troligen trafikoffer)

Koltrast (Turdus merula)
4.195.156 1K 16.08.81
04.84 Bargum 54.42N/09.57E, Schleswig-Holstein, VÄST-
TYSKLAND
(Död sedan minst en vecka)

Taltrast (Turdus philomelos)
4.195.183 1K 11.09.81
20.10.83 Sera Vezza 43.58N/10.13E, Lucca, ITALIEN
(Nyligen död, skjuten)

4.209.563 1K 28.09.82
01.11.83 Lapoyade 45.05N/00.17W, Gironde, FRANKRIKE
(Nyligen död, trafikoffer)

4.209.653 2K+ 05.10.82
07.02.83 Lora del Rio 37.39N/05.32W, Sevilla, SPANIEN
(Fångad och dödad)

Rödvingetrast (Turdus iliacus)
3.246.294 2K+ 29.09.81
18.12.83 Oliveira do Hospital 40.25N/07.54W, Beira Alta, PORTUGAL
(Funnen död, okänt hur länge)

Blåmes (Parus caeruleus)
AH 64.553 1K 26.09.83
11.04.84 Snäckviken 58.42N/17.05E, Oxelösund, Sörmland
(Kontrollerad av ringmärkare)

Grönsiska (Carduelis spinus)
AE 89.467 1K F 12.10.81
31.12.81 Wozuczyn Cukrownia 50.35N/23.35E, Lublin, POLEN
(Nyligen död, tagen av katt)

Domherre (Pyrrhula pyrrhula)
2.825.614 1K 19.10.82
29.02.84 Ågs bruk 60.47N/16.03E, Dalarna
(Hona, funnen död, okänt hur länge)

Främmande kontroller

Rödhake (Erithacus rubecula)
COPENHAGEN
9.897.048 1K 22.10.82 Christiansö 55.19N/15.12E, Bornholm, DANMARK
26.09.84 Enskär (2K+, vinge 73 mm, vikt 14.5 g)

Grönfink (Carduelis chloris)
STOCKHOLM
2.861.453 1K F 14.11.82 Nyköping 58.45N/17.04E, Södermanland
10.10.84 Enskär (Hona 2K+)

Märkningarna och kontrollerna har gjorts på Enskär (58.41N/17.29E), Bälinge sn, Södermanland då inget annat anges.

Understrukna ringnummer anger att ringen har sänts in till Ringmärkningscentralen (Box 50007, 104 05 Stockholm). Följande förkortningar har använts:

pull unge på häckplatsen, oflygg eller flygg (nestling)
1K fågel i sitt första kalenderår (bird in its first year)
1K+ fågel i sitt första kalenderår eller äldre (first year or older)
2K+ fågel i sitt andra kalenderår eller äldre (second year or older)
M hane (male)
F hona (female)

Sträckande alfåglar. Foto: Ingmar Holmåsen/N

SUMMARY

The above paper is the annual report of 1984 from Hartsö-Enskär Bird Observatory (58.41N/17.29E), in the archipelago of Södermanland, east central Sweden.

The observatory was manned 70 days during August-October. In the summer some studies of the breeding bird fauna were made. Nestlings of Razorbill A. torda (15), Guillemot U. aalge (1) and Barred Warbler S. nisoria (4) were ringed. Also about 80 pairs of Caspian Tern S. caspia are breeding in this area.

In the year 3 284 birds of 73 species were caught, most of them with mistnets on the southern part of the island Enskär. Highest figures were noted for Goldcrest R. regulus (1159), Robin E. rubecula (552), Blue Tit P. caeruleus (218) and Willow Warbler Ph. trochilus (179).

Of irruptive birds can be mentioned Pygmy Owl G. passerinum (2 ringed), Tengmalm's Owl A. funereus (5) and Bullfinch P. pyrrhula (25).

Manus inkommet december 1984.

Lennart Wahlén, Dagagatan 10 A, S-154 00 Gnesta

Ulf Widemo, Sländstigen 12, S-611 63 Nyköping

Nytt fågelskydd i skärgården

Claes Svedlindh

Från den 1 februari 1985 gäller ett nytt fågelskyddsförordnande i den sörmländska skärgården. En bakgrund och en summering av debatten som föreslaget orsakat samt en presentation av det nya förordnandet skall här delges FiSrm-läsarna.

Fågelskyddet i skärgården har tillkommit i etapper från 1950-talet och framåt, och områden som Trutbådaområdet, Källskären och Gräsgskären har nu ganska många års skydd bakom sig. Just Trutbådaområdet har varit ett exempel på att fågelskyddet verkligen haft en positiv effekt på fågellivet. Området avsattes 1952 efter bl.a. en fågelinventering året innan. När denna inventering upprepades 1971 visade det sig att både art- och individantalet inom området hade ökat.

Ett av våra färskare fågelskyddsområden är Rågö. När tillträdesförbud infördes för södra Rågö 1976 var debatten livlig, och båtorganisationerna var upprörda över att mista de djupa och vindskyddade naturhamnarna i området.

Vissa av skärgårdens fågelskyddsområden har haft som främsta syfte att under häckningstiden skydda de utrotningshotade arterna havsörn och berguv. Trots befintligt skydd och en något gynnsammare giftsituation i landet som helhet är häckningsframgången för bägge arterna i den sörmländska skärgården fortfarande dålig. Störningar från det rörliga friluftslivet har utpekats som den troligaste orsaken.

Den här havsörnen fick jaga ifred, fisken avlivas.

Foto: Björn Helander/SNF

Fåglar i Sörmland 17(1984): 67-73.

Under senare år har behovet av samordning och förstärkning av skyddet i skärgården blivit allt större. Med anledning av detta har länsstyrelsens naturvårdsenhet gjort uppföljande inventeringar av befintliga och tilltänkta skyddsområden. Dessa har sedan utmynnat i ett förslag till fågelskydd för hela skärgårdsområdet som skickades ut på remiss till myndigheter och organisationer i januari 1984.

Förslaget innebar bl.a. att några tidigare skyddade områden försvann och några nya kom till, att skyddstiderna utökades och bättre anpassades till bestämmelserna i angränsande län samt att en vattenzon omfattande 100 m från skyddade landområden också ingick i skyddsområdet.

Flera remissinstanser reagerade häftigt på förslaget och gamla kända argument såg åter dagens ljus. Ett exempel ur en insändare från några "Skärgårdsentusiaster på AB Kärnkraftsutbildning": "Vi vill värna om allas lika möjligheter till tillgång av skärgården, på samma villkor som naturområden i inlandet. Skärgården får inte reserveras för fåglar, ornitologer och markägare!" Oroväckande är de tydliga bristerna på kunskap och de missförstånd som ligger bakom tron hos många, att ornitologer har någon slags självklar tillträdesrätt till skyddade områden. Detta gäller även för inlägg typ följande: "Vi tror att avkomman till de fåglar som inte har hunnit klara av sin häckning i mitten av juli, saknar naturlig förutsättning att överleva." Denne ekologiska kompetens står Fiskenämnden för .....

Förutom båtorganisationerna var t.ex. Landstinget, Fiskenämnden, Fritidafiskarna samt Nyköpings och Oxelösunds kommuner kritiska till stora delar av förslaget. Många remissvar var dock uttryckligen positiva, vilket tyvärr inte alltid framkom i lokaltidningarnas rapportering. Förutom de ideella naturvårdsorganisationerna, inkluderande SNF, Fältbiologerna och FSO, var t.ex. naturvårdsverket, skogsvårdsstyrelsen och en del privatpersoner positiva.

På naturvårdsenheten gjordes i enlighet med förslag och krav från remissinstanserna vissa förändringar i ursprungsförslaget, och den 27 april 1984 togs så ett enigt beslut av länsstyrelsens styrelse (bestående av politiker tillsatta av Landstinget). Eftersom osäkerheten var mycket stor över hur politikerna skulle ställa sig, skickade FSO ett par dagar innan sammanträdet ett öppet brev till samtliga ledamöter och lokalpressen, där vi sammanfattade våra synpunkter och argument (se tidningsurklipp här intill).

Ärendet var dock inte avgjort i och med länsstyrelsens beslut. Kryssarklubben, Sörmlands Skärgårds Intresseförening m.fl. besvärade sig över beslutet till regeringen. Kryssarklubben ansåg t.ex. att de inte fått information om vilka arter som är hotade och på vilket sätt de hotas. De ville

SYNPUNKTEN

Södermanlands Nyheter 27.4.84

Inför beslutet om fågelskydd i Södermanlands skärgård

Till politikerna i länsstyrelsen i Södermanlands län

På sammanträdet med länsstyrelsens styrelse i dag den 27 april 1984, skall beslut fattas om ett förslag till fågelskydd för skärgården i Södermanlands län, utarbetat av länsstyrelsens naturvårdsenhet.

I samband med remissbehandlingen av förslaget har det debatterats flitigt, bl a på lokaltidningarnas insändarsidor. Vissa av de argument som framförts mot förslaget har både förvånat och förskräckt oss inom den ideella naturvården.

En del myndigheter och organisationer har nämligen uttryckt en skrämmande brist på förståelse för och kunskap om nödvändigheten av ett skydd för vissa, under häckningstiden mycket störningskänsliga fågelarter.

Vi vill med detta brev framlägga några viktiga fakta och synpunkter som är väl värda att begrunda inför Ditt beslut i frågan.

Att olika arter har olika reproduktionsperioder är en biologisk självklarhet. Nuvarande fågelskyddsbestämmelser i skärgården innebär att skyddet upphör den 15 juli, vilket är otillräckligt för många arter. Vid denna tid finns fortfarande ruvande honor av svärta och vigg samt små eller icke flygga ungar av tex tordmule och skräntärna kvar på fågelskären. Arter som havsörn och berguv har en mycket lång häckningsperiod och är känsliga för störningar från tidigt på vårvintern fram till augusti månad.

Dessa förhållanden motiverar alltså en förlängning av skyddet för vissa områden till den 31 juli eller 15 augusti.

De skyddstider som framlägges i förslaget är identiska med dem som nyligen trätt i kraft i Stockholms län och nästan identiska med dem som 1983 beslutades av länsstyrelsen i Östergötland.

För vissa områden föreslås en utökning av skyddsområdet att gälla även en vattenzon på 100 m runt området. Dessa zoner är en mycket viktig komplettering av skyddet eftersom besök eller uppehåll med båt i strandkanten för tex spöfiske eller fågelskådning kan innebära en lika kraftig störning som en landstigning.

I de fall där dessa zoner inskränkter på gamla och viktiga båtleder har framkomligheten garanterats genom undantag för passage.

Skyddszoner för fågelskyddsområden gäller redan idag inom länet för tex Båvenområdet och har införts längs stora delar av den svenska kusten, bl a i Östergötlands och Stockholms län.

De fågelskyddsområden som väckt störst irritation hos bl a vissa båtorganisationer är häckningsområden för de utrotningshotade arterna havsörn och berguv. För bägge arterna är Södermanlands skärgård sedan lång tid en viktig del av utbredningsområdet.

I takt med miljöförändringar — både ökad spridning av miljögifter och intensivare markutnyttjande — samt efter förföljelse och rovfågelshat och ett kraftigt ökat störningstryck från det rörliga friluftslivet har dessa arter kraftigt minskat i antal både i Sverige och utomlands. Stora insatser har gjorts för att rädda dessa arter från utrotning. I Sverige har bl a ett stort ideellt arbete men också ekonomiska insatser med miljontals kronor skett inom tex "Projekt Havsörn" och "Projekt Berguv Sydväst".

För havsörnens del har ett klart samband kunnat påvisas mellan den dåliga häckningsframgången och höga halter av miljögiftet DDE (nedbrytningsprodukt av DDT) i bl a äggskal. Under senare år har glädjande nog en minskning av DDE-halterna konstaterats — en följd av de restriktioner i DDT-användningen som införts av flera länder runt Östersjön under 1970-talet. En viss positiv utveckling av häckningsframgången hos havsörn har också märkts och resultatet 1983 var det bästa på 20 år för den ostkusthäckande populationen.

En mycket viktig anmärkning i denna annars så positiva utveckling är dock att **Södermanlands skärgård under en lång tid haft betydligt sämre häckningsresultat jämfört med andra kustområden och att tex inte en enda havsörnsunge kom på vingarna i de sörmländska bon som kontrollerades 1983!**

En viktig orsak till denna dåliga häckningsframgång anses vara mänsklig störning vid boplatserna.

Flera berguvpar i skärgårdsområdet har år efter år utsatts för störningar med resultat att dessa par inte lyckats föda upp en enda unge under flera år!

Vi har alltså ett mycket stort nationellt och kanske framför allt internationellt ansvar att i Södermanland skydda dessa utrotningshotade arter under häckningstiden!

Med anledning av ovanstående är det ett mycket betydelsefullt beslut som Du skall fatta den 27 april och vi vädjar därför till Dig att liksom politiker i andra länsstyrelser medverka till en artrik fågelfauna i skärgårdsområdena och därför godkänna förslaget om fågelskyddsområden i Södermanlands skärgård — för fåglarnas och människornas skull!

Nyköping den 24 april 1984

Föreningen Södermanlands Ornitologer
genom
Anders Bylin Per-Erik Belzholtz Claes Svedlindh Mikael Ackelman

också att eventuella skyddsområden inte skulle få hindra förtöjning vid land, och att gränserna skulle läggas innanför stranden! Först nu i slutet av december 1984 har regeringen beslutat att det av länsstyrelsen antagna förslaget ska gälla, och besvären alltså lämnas utan bifall.

Vad innebär då det nya förordnandet?

Tre skyddstider används (1 april - 15 juli, 1 april - 31 juli samt 1 februari - 15 augusti), där tiden anpassats till den eller de arter man främst vill skydda i respektive område. Denna tid är det alltså förbjudet att beträda mark i de skyddade områdena. Tiderna är nu identiska med dem i Stockholms län och mycket lika dem som finns i Östergötlands län.

För de flesta områdena gäller även förbud att komma närmare stränd än 100 m. I några fall lämnas i beslutet undantag från 100 m - zonen för att möjliggöra passage. Detta gäller i nio fall, och oftast vid traditionella båtleder eller där extremt stora omvägar annars skulle skapas. Under den tid skyddet gäller är det förstås förbjudet att jaga inom de skyddade områdena. Förbuden avseende landstigning och skyddszon gäller inte markinnehavaren i samband med skötsel eller tillsyn av fastigheten eller vid husbehovsfiske. De gäller ej heller statlig eller kommunal tjänsteman i tjänsteärende och inte yrkesfiskare. De skyddade områdena och respektive skydd framgår av kartan här intill.

Strandskatorna står på post. Foto: Karl-Erik Häger

FAGELSKYDDSOMRÅDEN I SÖDERMANLANDS SKÄRGÅRD

Område	Skyddstid	Skyddszon
1. Hargö	1/2-15/8	Ingen
2. Källskären	1/4-31/7	100 m
3. Vattungarna	1/4-31/7	100 m
4. Grässkären	1/4-31/7	100 m
5. Stora Åkubben m fl	1/4-15/7	-
6. Låga Mellskär, Tallskär m fl	1/4-15/7	-
7. Rågö Stångskär, Krepplet m fl ("Trutbådaområdet")	1/4-15/7	-
8. Sydöstra Rågö	1/2-15/8	100 m (P)
9. Stora Bergö	1/2-15/8	100 m på en sida
10. Örskär m fl	1/4-15/7	-
11. Hartsö lund	1/2-15/8	100 m (P)
12. Enskär samt arkipelagen österut	1/4-31/7	100 m (P)
13. Bergö	1/2-15/8	100 m (P)
14. Stora Våmba, Björkskär m fl	1/4-31/7	100 m (P)
15. Trädgårdsskär m fl	1/4-31/7	100 m (P)
16. Persö	1/2-15/8	100 m
17. Gråskär, N och S Norrudden	1/4-15/7	-
18. Asenskallen - Bredhäll	1/4-31/7	100 m
19. Skåren	1/4-15/7	-

(P) betyder att passage delvis är tillåten närmare strand än 100 m.

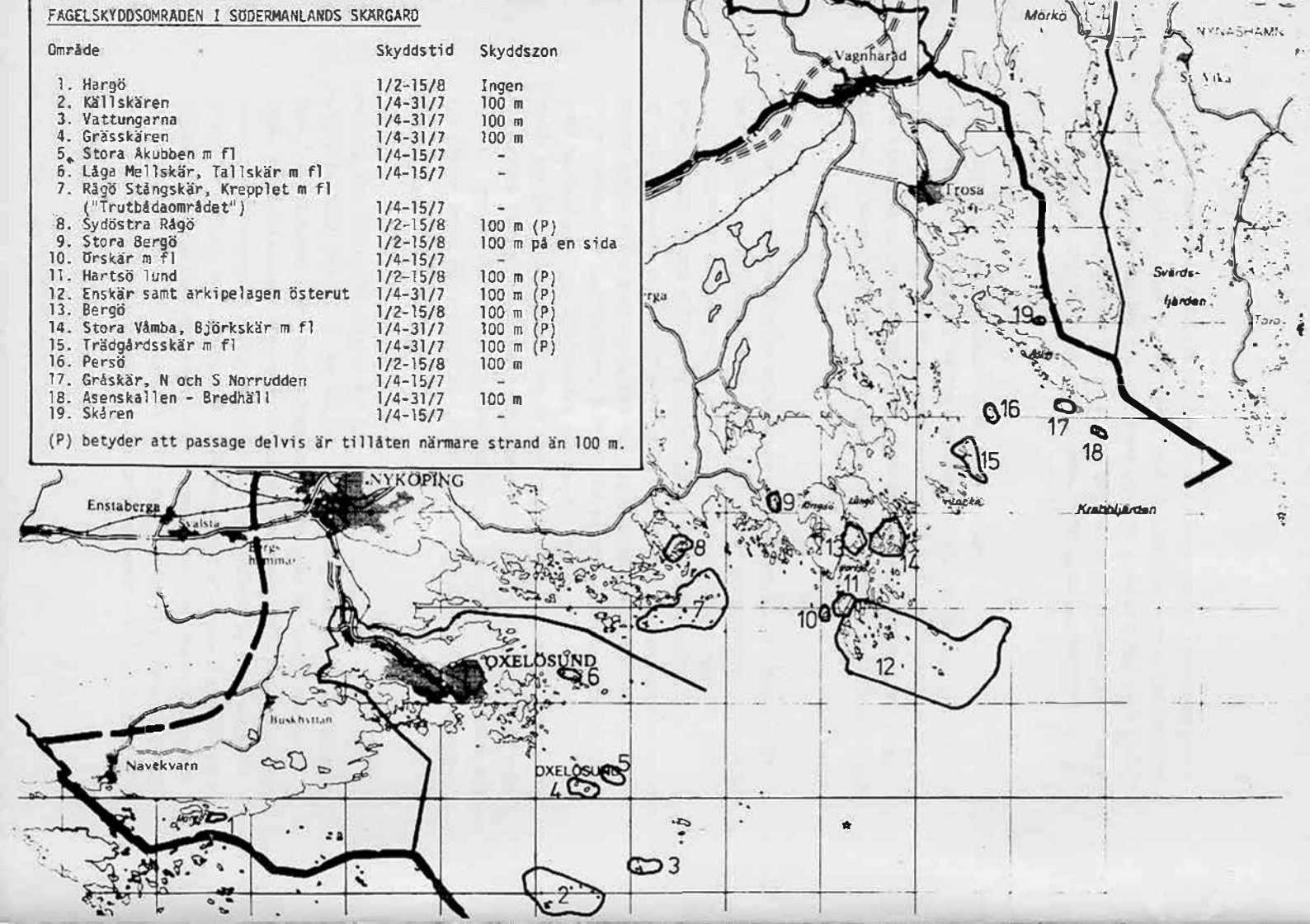

Information och tillsyn

Nu är förstås inte inrättandet av fågelskyddsområden i sig en garanti för att hotade och känsliga fågelarter ska lyckas bibehålla livskraftiga populationer. Som FSG så ofta framhållit, är det mycket viktigt att informationen om skyddet och tillsynen av skyddsområdena fungerar tillfredsställande. Länsstyrelsen i Stockholm är en bra föregångare på informationssidan med sin fina och påkostade broschyr "Fågel och säl i Stockholms skärgård". Skyltningen i den sörmländska skärgården har på senare år varit mycket bristfällig, men i och med det nya förordnandet kommer förhoppningsvis nya och enhetliga skyltar att sättas upp.

Miljöatlasen

För hotade arter som havsörn och berguv är förstås ytterligare begränsningar i spridningen av miljögifter nödvändiga parallellt med minskat störningstryck från friluftslivet. För många andra skärgårdsfåglar är oljeutsläpp ett överhängande hot, och vi har ju flera bittra exempel att se tillbaka på även från den sörmländska skärgården ...

Nu har en s.k. "Miljöatlas" tagits fram av länsstyrelsens naturvårdsenhet. Denna atlas skall användas när ett utsläpp har skett, och anvisar då var saneringen bör prioriteras, samt när och hur den bör utföras för att t.ex. utgöra minsta möjliga störning för känsliga fågelarter.

Miljöatlasen är säkert till stor nytta när ett utsläpp väl har skett, men vi hoppas verkligen slippa fler katastrofer. Riksdagsbeslut om isotopmärkning av olja samt höjda bötesbelopp för utsläpp är nog nödvändiga.

Det fria fisket

Ett annat orosmoln är det "fria fisket" som nu träder i kraft under 1985. Hur stor kommer "invasionen" av fiskare att bli i skärgården och i Mälaren/Hjälmaren? Hur kommer fågelpopulationerna i de icke-skyddade områdena att påverkas? Helt klart är att störningstrycket kommer att öka ytterligare, och att vi måste bevaka utvecklingen noga.

Och vi själva

Vi ornitologer bör ta lärdom av den debatt som föregått beslutet om fågelskyddet i skärgården. Vi bör givetvis vara öppna för självkritik, när anklagelser riktas mot oss för att också vi stör i samband med vårt fågelskådande. Visst finns det medlemmar inom de ideella naturvårdsorganisationerna som beter sig klumpigt och kanske spolierar en fågelhäckning,

En ostörd skrattmåsunge tycker det är skönt att sträcka på benen.
Foto: Karl-Erik Häger

t.ex. "för att få en bra bild". Varje sådan händelse påverkar vårt rykte och våra möjligheter att tillrättavisa andra som begår liknande misstag.

Det är vår absoluta skyldighet att hövligt tillrättavisa och upplysa andra fågelskådare och friluftsmänniskor som, oftast helt omedvetet, orsakar onödiga störningar.

Claes Svedlindh, Åbylundsgatan 29, S-582 35 Linköping

Naturvårdsenheten på länsstyrelsen i Södermanlands län har gjort flera publikationer med resultat från fågelinventeringar i skärgården. Dessa kan rekvireras från Länsstyrelsen i Södermanlands län, naturvårdsenheten, Fack, 611 86 Nyköping (tel. 0155-80100).

Broschyren "Fågel och säl i Stockholms skärgård" rekvireras från Länsstyrelsen i Stockholms län, naturvårdsenheten, Box 22067, 104 22 Stockholm.

Minken i skärgården

Anders Bylin

Sedan den första minkfarmen anlades i Sverige 1928, och de första minkarna smitit redan samma år, tog det bara 35 år för arten att kolonisera i stort sett hela vårt land

Under de gångna åren har många diskussioner förts angående minkens skadlighet (och "blodtörst"), samt dess inverkan på främst våra sjöfågelpopulationer. Flera stora fångstkampanjer har bedrivits i landet, den senaste i delar av Stockholms skärgård. Även under denna kampanj har diskussionerna vågor gått höga, främst angående effekten av de stora insatser som gjorts.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att någon långvarig effekt av fångstkampanjer ej kan uppnås. En utrotning av en etablerad lokal population fylls snabbt upp genom invandring eller ökad reproduktion och överlevnad hos den kvarvarande delen av populationen.

I geografiskt avskilda delar av en population, t.ex. isolerade ögrupper, kan dock en varaktig effekt uppnås om fångsten lyckas till 100 %. Stränga isvintrar har också en hämmande effekt på årsungarnas överlevnad och återkolonisation av avjagade områden.

Effekter på fågelfaunan i vår skärgård

Från Hartsö-arkipelagen finns från 1981 och 1984 observationer av mink, samt även exempel på dess jakt och bytesval. Vid gåsinventering 1981 hittades bl.a. en nydödad flygg årsunge av grågås! Detta torde vara ett av de största bytesdjur som kan tas av mink. Se foto.

Andra byten var grodor, skärpiplärkor, ejdrar och trutungar. Samtliga hade dödats av en minkhona med tre ungar, som höll till på den aktuella ön.

Vid ringmärkning av alkfåglar på Hamnskär 16.7.84 hittades två av mink nydödade tordmulesungar. Denna ö ligger allra längst ut i skärgården och relativt isolerat. För att komma till Hamnskär måste minken bl.a. avverka sträckan mellan Storrö och Ljusskär, ett öppet vattenområde med 500 meters avstånd mellan öarna.

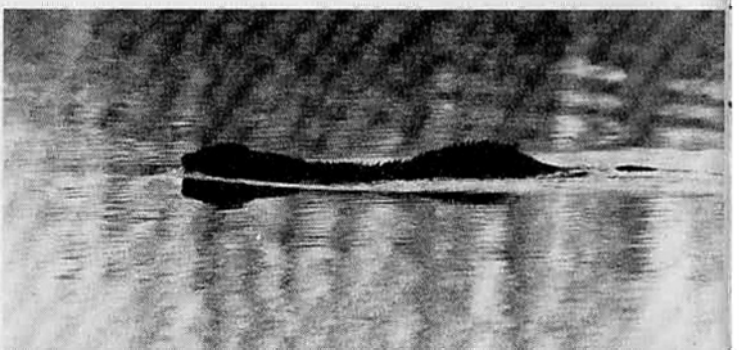

Foto: förf.

Utan tvekan kan minkens skadegörelse lokalt bli mycket betydande, med de i många fall kolonibäckande fågelarter som finns i skärgården (ejder, sill- och tobisgrisala, tordmule, skräntärna). Effekterna i exempelvis alk- eller skräntärnekolonierna kan bli katastrofala. Det torde bara vara en tidsfråga innan minken i Hartaö-arkipelagen når fram till skräntärnekolonin, med sannolik effekt att denna överges av tärnorna. I augusti 1984 observerades en mink på Tvekräpplingarna, som ligger mellan Hamnskär och skräntärnornas ö.

Vad kan man göra?

Kontinuerlig fångst av mink måste organiseras i delar av skärgården. Detta för att om möjligt stoppa minkens kolonisation av skärgårdens yttre och mest sårbara delar. Det är dags för myndigheter och förvaltare av naturreservat och fågelskyddsområden att agera!

Litteratur

Folkestad, A.O. 1982. The effect of Mink predation on some seabirds species. Viltrapport 21, Direktoratet for vilt och ferskvannfisk, Trondheim.

Gerell, R. 1972. Mink. Bonniers.

Anders Bylin, Skälbyvägen 16, S-611 90 Nyköping

Foto: Förf.

Dagboksblad

Tankar kring Enskär

Äntligen är hösten här!

Ja, så stod det i ett av INFO-bladen för ett par år sedan. Varför detta glädjerop när sommar, semester och sköna badstränder snart är ett minne blott? Jo, det var dags att på nytt bemanna Enskär med tält, mattrunkar, vatten och fågelnät.

Som tillfällig besökare, och med ringmärkare inom familjen, har jag haft tillfälle att följa arbetet på Enskär under de senaste åren. I år beslöt jag mig för att åka ut en vecka till stationen, dels för avkoppling i en rofylld miljö och dels för att göra en praktisk insats som kunde bli till glädje för dem som jobbar där ute.

Det är en fantastiskt skön känsla att i gryningen stå på Fyrberget och se solen stiga upp ur havet eller att sakta vandra över ljung och hällmarker på det inre av ön, medan daggen ännu hänger som flor i spindelnäten. Man går instinktivt omvägar för att inte trampa i de blommande tuvorna, och ser med respekt och förundran på spindlarnas enorma teknik när de spinner upp ett nytt fångstnät.

Lika vacker som gryningen är kvällen, då ljusen tänds inne på fastlandet, och man själv kan se stjärnorna tändas en efter en medan fyrljusen blinkar bortom kobbarna.

Ett visst vemod fyller kanske själen, när man från berget ser fågelsträcken, ibland tvekande, dra mot söder, påminnande oss som stannar kvar att en ny vinter är i antågande. Lyfter man blicken in mot fastlandet, så grumlas också skönhetsintrycket en smula. Från skorstenarna på fastlandet väller röken som ett täcken över horisonten. Att det inte är några rentvättade produkter fick jag bevis för efter en regnnatt. Min plasttallrik låg kvar ute på bordet och var på morgonen täckt av ett ansenligt lager oljesot, som bara varmvatten och diskmedel rådde på. När jag skurade det sega sotet från tallriken mindes jag orden "och tredjedelen av vattnet blev bitter malört" samt "då steg rök och svavel upp ur brunnen likt röken av en stor ugn och solen och luften förmörkades av röken från brunnen" ur Uppenbarelseboken. Ja, det är tydligen så att det är vi själva som skall förgärva vår jord.

Trots nedsmutsning och miljögifter så finns det också positiva iakttagelser. Ejdern har ökat avsevärt i Hartsö-området, vilket också bekräftas av befolkningen som har sitt levebröd där ute. Kring Garkast jagade en pilgrimsfalk och en ung havsörn sökte byte i fågelflockarna kring skären. Inne på

ringmärkningsområdet fick vi flera rara arter i näten, även om sträcket var begränsat. En rådjursfamilj höll också revir på ön, ett spolierat nät vittnade om att vi inkräktat på deras område.

Vilka är det då som uppehåller arbetet på Enskär nu för tiden? Ja, många av de gamla trotjänarna har dragit sig tillbaka av skilda skäl och nya deltagare har kanske inte kommit till i önskad utsträckning. För visst krävs det ett visst mått av intresse för att trotsa regn, blåst och kyla med ett fladdrande tält som ende skydd när oktoberstormarna sätter in. Det är ju inte alltid önskeväder, som det var under min vecka. Är det de sista entusiasterna som hurtigt drar på sig de fuktkalla kläderna en stund före gryningen, en gryning som stundom kräver både långkalsonger och varmt kaffe.

Ja vad vet jag? De orter som har lokala klubbar fostrar säkert nya förmågor, men ger de fågelstationen något av sitt kunnande? På orten där jag bor, har jag märkt att sedan fältbiologernas verksamhet lades ned har inga nya unga intresserade fågelskådare kommit till. Kanske fordras det någon form av aktivitet på sådana orter, där föreningens medlemmar tar initiativ.

Min vistelse på Enskär var positiv på alla sätt, bortsett från att min kära ischias-nerv gjorde sig påmind mot slutet av veckan, trots att jag har en viss lägervana efter omkring tjugofem år som scoutledare. Jag vill gärna återvända trots detta, och jag tror att det finns hela eller delar av familjer med ringmärkare som skulle satsa en vecka där ute, om inkvarteringen kunde ordnas lite mer skyddat. Det är ingen lyx det är frågan om, men hälsan har ibland sin begränsning när man kommit över de sista tonåren, och det bör man givetvis ta hänsyn till. Men som alltid så hamnar man i den återvändsgränd som heter pengar och arbete om någon förändring skall ske. Jag är i alla fall övertygad om att det finns betydligt fler än jag som skulle vilja göra en insats om ett konkret objekt förelåg. Jag tror också att de flesta FSO-medlemmarna skulle kunna offra ett par hundralappar eller mer, utan att deras levnadsstandard skulle vara i fara.

Ja, tankarna rullar när jag tänker tillbaka på en veckas vistelse vid fågelstationen, långt bort från kundtelefoner, stress och arbetsplikter. Kanske kan mina tankar kring Enskär och dess framtid väcka nya tankar och aktivitet hos flera likasinnade. Vi ses på Enskär !

Berth Olausson

Besökshelg vid fågelstationen. Foto: Lennart Wahlén

Får vi presentera: Hans Pettersson

Den siste entusiasten!

Den beskrivningen passar just nu bra på Hans Pettersson, eftersom han är den ende i föreningslivet kvarvarande av dem som startade FSO, fågelstationen och Lrk Sörmland.

Hemmamarkerna vid Brandholmen, Strandstuguviken och Svanviken vid Nyköping har Hasse nu lämnat nästan helt. Men det var där det började, samtidigt som rosenfinken invandrade och tornfalken försvann.

Efter studentexamen 1967, en kort påtvingad Gotlandssejour och universitetsstudier i Uppsala, så fastnade Hasse på slätten. Efter zoologi, kemi och zoofysiologi blev det studier av alkoholens nedbrytning i (eller var det av?) kroppen och dess effekter på nervsystemet. Det resulterade i en doktorsavhandling 1982 (den borde fler läsa!), men samtidigt hade Hasse börjat forska vid Ultuna lantbrukshögskola, numera Lantbruksuniversitetet, och utvecklar numera analysmetoder för att spåra mögelgifter och undersöker effekterna av dessa gifters farlighet.

När det gäller ornitologin så var Hasse med i FSO:s styrelse från starten till 1982 och han har varit ansvarig för den lokala rapportkommitten sedan 1975. Han var också med om att starta fågelstationen på Enskär, och under en lång period låg mycket av fältaktiviteten därute.

Förutom häckfågelinventeringar, tordmulemärkningar och sträckräkningar så har hökfåglarna blivit specialstuderade av Hasse. Inte bara här förresten, utan även på Öland.

Han har varit ringmärkningschef vid fågelstationen under många år, och trots att han nu lämnat den posten så blir det fortfarande en del databeräkningar, speciellt angående biometri.

Den största insatsen för föreningen har Hasse gjort som redaktör för denna tidskrift. Under nio år har femton nummer tillkommit genom hans försorg.

Eftersom Fyrisån inte är seglingsbar, så fick Hasse sälja träbåten och bor numera i hemmanet Hånsta där Uppsalaslätten tar slut i norr. Tillsammans med hustru Inger och ettåriga Anna, ägnar sig Hasse en del åt gårdens djur på fritiden. Och höns, gäss och grisar ger ju också en del.

Foto: Anders Bylin

LW

Redaktionellt

När jag i oktober 1984 ställde upp som redaktör för den här stilfulla och anrika tidskriften, så blev jag den fjärde i ordningen sedan starten 1968. Björn Ahlbom, Ingemar Nord och Hans Pettersson har tidigare format detta sörmländska länsorgan för ornitologi.

Det har tidvis varit akut brist på artiklar och uppslag, vilket medfört att en kraftig och irriterande eftersläpning i utgivningen tyvärr förekommit. När det nu lyckades att ge ut 1984 års båda nummer före årsmötet, så är det min och styrelsens målsättning att under 1985 leverera tidskriftens två nummer i maj respektive december.

Men det krävs bidrag från Sörmlands ornitologer!
Skriv gärna en rad till mig om vad du vill läsa, kom med uppslag eller utkast till enkla uppsatser eller skriv något färdigt direkt. Säkert har varje ornitolog något intressant att delge sina kollegor, så hjälp gärna till att göra tidskriften ännu mer omväxlande och läsvärd.

Tveka inte! Skriv nu! Manusstopp för 1985 nr 1 är 850315.

Det här numret innehåller en blandad kompott, som jag hoppas faller medlemmar och prenumeranter i smaken.

Först och viktigast sker en presentation av den bok som skall hjälpa skogsfåglarna till ett drägligare liv. Skogsvårdskonsulent Rolf Pettersson har varit primus motor i det jättearbete som FSO:s skogsgrupp lagt ned under tre års tid. Men så har också resultatet blivit lysande - skaffa boken, studera den och använd den i fågelskyddsarbetet.

Ytterligare en viktig händelse dokumenteras i detta nummer av tidskriften, nämligen det förbättrade fågelskyddet i skärgården. Hoppas nu bara att inte det "fria fisket" som införs verkar i motsatt riktning.

Problemet med mink i skärgården behandlas och för att få ett ordentligt "havsnummer" så kommer även fågelstationsrapporten nu, rekordsnabbt!

Avslutningsvis, ett stort tack till dig Hasse för den trevliga läsning som du redigerat åt oss under årens lopp.

LW

Marginalanteckningar

Gråväder och mörk himmel
snö på utskären

skogsduvan flyger söderut på årets sista dag
varslar om kyla norrifrån

Men dagarna har just börjat förlängas
och havet ändas ännu vitt mot klippan

skärsnäppa och snösparv
dröjer sig kvar
som vinterståndare
i strandzonen

kanske Garkast slipper fjättras
även denna vinter

LW

FÖRENINGEN SÖDERMANLANDS ORNITOLOGER (FSO)

Utgör en regionalavdelning av Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) och är huvudman för Hartsö-Enskär fågelstation.
Föreningen är ideell och verkar för vidgad kännedom om och bättre levnadsbetingelser för de sörmländska fåglarna samt att bland allmänheten sprida intresse för ornitologi och naturvård.
Detta försöker vi förverkliga genom en verksamhet som omfattar bl a :

* Inventeringar och andra undersökningar
* Årlig fågelrapportering
* Hartsö-Enskär fågelstation
* Fågelskyddsarbete
* Tidskriften Fåglar i Sörmland
* Sammankomster och exkursioner

Styrelse

Ordförande	Anders Bylin Skälbyvägen 16, 611 90 Nyköping	Tel. 0155/41103
Sekreterare	Per-Eric Getzholtz Smedjevägen 21, 150 11 Björnlunda	Tel. 0158/20421
Kassör	Claes Svedlindh Åbylundsgatan 29, 582 36 Linköping	Tel. 013/144513
Övriga	Sten Fredriksson, Stighultsgatan 14 B, 633 47 Eskilstuna Mikael Ackelman, Rödvingevägen 14, 613 00 Oxelösund Leif Carlsson, Grönsgatan 2 C, 633 42 Eskilstuna Johan Ehrlén, Lagmansvägen 7 B, 151 42 Södertälje	

Medlemskap

Se omslagets andrasida.

HARTSÖ-ENSKÄR FÅGELSTATION

Stationen ligger i Sörmlands yttre skärgård rakt öster om Oxelösund och där utförs ringmärkning huvudsakligen under aug-okt varje år. I samband med märkningen genomförs ofta specialstudier.
Stationens läge gör att vi tidigt registrerar invasioner av mesar, siskor, hackspettar och ugglor.
Stationen bemannas främst av ringmärkare och assistenter från Södermanland. Upplärning och vidareutbildning av personal sker årligen och nya medarbetare är välkomna att deltaga i verksamheten.
Medlemmar är också välkomna att besöka stationen och får rabatt på båtresan. Förläggning sker i tält.

Kontaktman är Lennart Wahlén, Dagagatan 10 A, 154 00 Gnesta
Tel 0158/10648

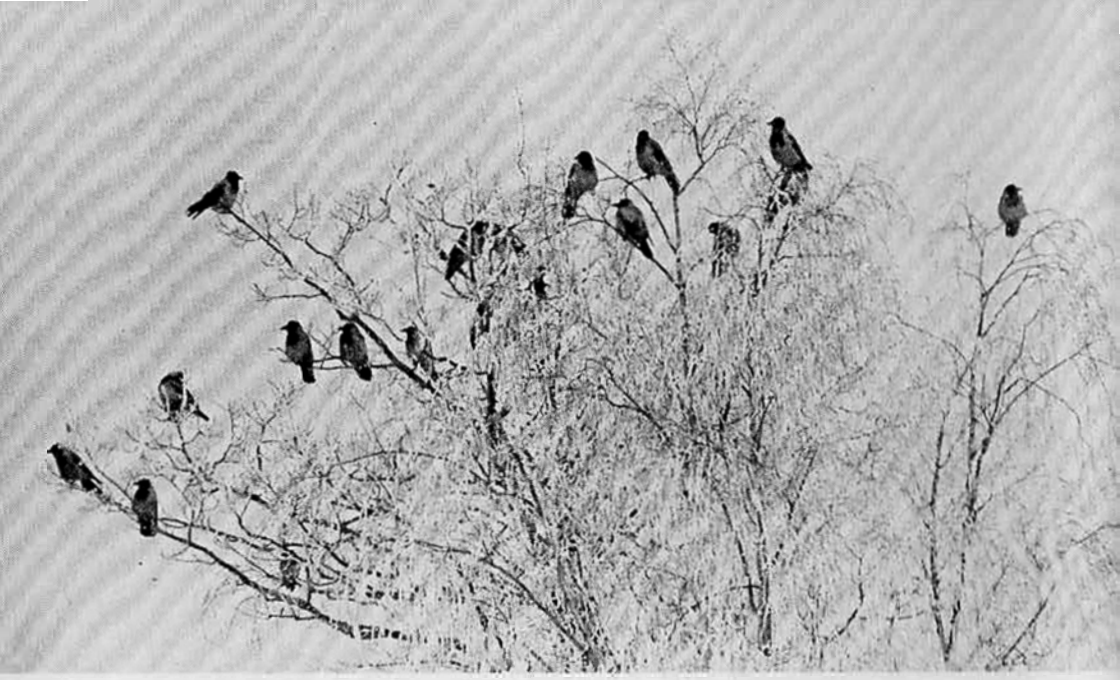

Det är inte guld allt som glimmar, men vackert ändå. Foto: Karl-Erik Häger

INNEHÅLL

41 Skogens fåglar - nu får de hjälp!
Leif Carlsson och Rolf Pettersson

48 Verksamheten vid Hartsö-Enskär fågelstation 1984.
Lennart Wahlén och Ulf Widemo

57 Nytt fågelskydd i skärgården.
Claes Svedlindh

74 Minken i skärgården.
Anders Bylin

76 Dagboksblad: Tankar om Enskär.

78 Får vi presentera: Hans Pettersson

79 Redaktionellt

80 Marginalanteckningar

Pris 15:-